

УДК 378.016:811.161.2:001.895

ОСОБЛИВОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Людмила Береза

У статті розглянуто сучасні педагогічні нововведення, які сприяють ефективному формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності іноземних студентів у процесі навчання української мови. Розкрито проблему застосування різних видів інноваційних технологій у вищій школі під час навчання української мови як іноземної. Порушено питання пошуку ефективних прийомів та методів навчання. Проаналізовано стан процесу вивчення української мови іноземними студентами на сучасному етапі. Запропоновано сучасні технології, які забезпечують ефективність навчального процесу, а також роблять його більш творчим і цікавим. Подано рекомендації щодо оптимізації процесу адаптації іноземних студентів до іншомовного середовища.

Ключові слова: лінгвокраїнознавча компетентність, прийоми навчання, комунікативна компетентність, інноваційні технології, методи навчання, засоби навчання.

У період модернізації освіти на перший план під час навчання мови висувається творчий підхід до формування лінгвістичних і комунікативних компетентностей студентів. Набуття комунікативної компетентності (КК) відбувається шляхом засвоєння соціокультурних і лінгвокраїнознавчих аспектів спілкування мовою, яка вивчається. З огляду на зростання міжкультурного та міжособистісного спілкування особливо гостро постає проблема пошуку ефективних прийомів та методів навчання іноземних студентів української мови з метою успішного формування в них лінгвокраїнознавчої компетентності (ЛКК) як базової складової комунікативної.

Проблему застосування різних видів інноваційних технологій у вищій школі порушували такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як І. Дичківська, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Пономарьова, І. Бімурзіна, Є. Полат та ін.

Мета статті – розглянути та дослідити особливості сучасних інноваційних технологій, які сприяють ефективному формуванню ЛКК іноземних студентів у процесі навчання української мови.

Процес навчання української мови як іноземної потребує інтеграції найбільш перспективних інноваційних проектів, запровадження та поширення у практиці нових ідей, засобів, які сприяють підвищенню показників досягнень технологізації навчання. Інноваційними процесами дослідники вважають сукупність послідовних дій, засобів, що характеризуються виникненням,

розвитком і проникненням у широку практику педагогічних нововведень, які супроводжуються змінами в різних видах діяльності, стилі мислення [5]. З огляду на це, під інноваційними педагогічними технологіями розуміємо набори форм, методів, прийомів і засобів у навчальному процесі, що підтримують етапи реалізації педагогічних інновацій.

Розвиток будь-якого закладу освіти не може відбуватися без застосування нововведень. Шляхом запровадження інновацій здійснюється перехід існуючого стану освіти до якісно нового, до поширення в системі освіти нових ідей, оновлених засобів, технологій, які сприятимуть підвищенню показників досягнень навчання. Сучасність вимагає від ВНЗ підготовки мовної особистості, готової до якісної комунікації. Нині випускник повинен володіти мовними, мовленнєвими і соціокультурними компетентностями в нерозривній єдності зі знаннями про мову та культуру країни, мова якої вивчається. Такі знання та вміння їхнього практичного використання становлять основу ЛКК. З огляду на це, сучасна методика потребує оптимізації шляхів і методів формування цього виду компетентності у студентів, які вивчають українську мову як іноземну. Загальновідомо, що знання іноземної мови не забезпечує абсолютного взаєморозуміння. Завдання викладачів полягає в тому, щоб забезпечити не лише засвоєння певного набору знань, а навчати спілкування цією мовою, таким чином формуючи комунікативну компетентність, складовою одиницею якої є ЛКК. Отже, під час навчання іноземної мови закладаються основи міжкультурного спілкування. Проблема формування ЛКК під час вивчення української мови іноземцями нині мало досліджена. Тому питання вибору раціональних шляхів формування ЛКК та доцільного добору методологічно правильних завдань є актуальним.

Інформаційна доба характеризується інтенсифікацією діалогу різних культур. Це епоха широкого застосування комп'ютерної техніки, розвитку засобів телекомунікації, глобалізації всіх сфер суспільного життя. Щоб досягти бажаного повноцінного міжкультурного спілкування, не достатньо лише вивчати граматику та працювати з підручниками.

Використання нових технологій у навчальному процесі є необхідною умовою інтелектуального і творчого розвитку студентів.

Зазвичай до основних інноваційних технологій в освіті відносять:

- ✓ інформаційні технології, які дозволяють збільшити ефективність викладання (технології, що базуються на використанні комп'ютерів);
- ✓ Інтернет-ресурси;
- ✓ інформаційні методи навчання, які сприяють підвищенню якості освіти;
- ✓ інноваційні форми активізації пізнавальної діяльності студентів.

М. Василькова до інноваційних методів навчання відносить програмоване навчання; методи, пов'язані з досягненнями науки й техніки: застосування комп'ютера, метод конкретних ситуацій, ділових ігор, занурення [3, с. 145]. За І. Бімурзіною, до нових технологій належать мультимедійні комплекси та інтерактивне навчання з застосуванням ігрових технологій [1, с. 39].

Визначення мультимедійних технологій та інтерактивного навчання знаходимо у Є. Пассова [7]. Під мультимедійними технологіями дослідник розуміє сукупність сучасних засобів аудіо-, теле-, візуальних та віртуальних комунікацій, що використовуються у процесі планування, організації різноманітних видів діяльності та управління ними. Про інтерактивне навчання науковець зазначає, що це, перш за все, діалогове навчання, у процесі якого здійснюється взаємодія викладача та його учня. В основі концепції вказаної технології передбачається розуміння соціальної взаємодії людей в міжособистісній комунікації, найважливішою особливістю якої визнається здатність однієї людини входити в роль іншої, тобто уявляти, як її сприймає партнер по спілкуванню. Переваги навчання за такими технологіями очевидні. Активна позиція студентів у засвоєнні знань стимулює їхній інтерес до навчання. Проте необхідно враховувати, що для ефективного застосування інтерактивних методів необхідною є обізнаність викладачів зі змістом самих методів, способами організації інтерактивної взаємодії студентів, оскільки функція викладача у проведенні заняття за інтерактивними технологіями носить переважно організаторський характер.

У процесі навчання української мови як іноземної інтерактивне навчання значною мірою спрямоване на формування комунікативної компетентності. Як зазначають науковці, цей вид компетентності полягає в оволодінні певною сумою відомостей мовного матеріалу, умінні співвідносити мовні засоби із завданнями й умовами спілкування, а також у здатності організовувати мовленнєве спілкування з урахуванням соціальних норм поведінки і комунікативної доцільності висловлення. Той, хто вивчає іноземну мову, повинен оволодіти нею як засобом міжкультурної комунікації, що передбачає необхідність формування в нього ЛКК, яка є невід'ємною частиною КК [6].

В умовах пошуку сучасних методів ознайомлення іноземних студентів з новою для них культурою переваги інтерактивного навчання полягають у тому, що всі студенти стають учасниками пізнавального процесу, тобто організовується інтерактивне середовище, у якому ті, хто навчаються, мають можливість розуміти й рефлексувати з приводу того, що вони вивчають і пізнають.

До ефективних засобів навчання належать карти, слайди, фільми, комп'ютерна симуляція (максимально наближена до реальності імітація процесів управління та прийняття рішень), проектна методика, рольові (ділові) ігри, [1, с. 39].

Про проектну методологію як найбільш поширену інноваційну технологію у процесі навчання іноземної мови зазначають у своїх працях багато науковців. Д. Валяев під методом проектів розуміє інтегративну технологію, у якій поєднуються різноманітні форми та прийоми навчання, комплексно взаємодіють усі види мовленнєвої діяльності та практично застосовуються знання з мови у процесі роботи над вирішенням проблеми проекту [2]. Застосування проектної технології під час навчання української мови як іноземної сприяє формуванню таких навичок і вмінь, як пошук, відбір, систематизація та аналіз інформації. Студенти вчаться працювати з першоджерелами, оформлювати та презентувати матеріал. Метод проектів активізує

весь комплекс навчання української мови як іноземної. На нашу думку, проекти (завдяки актуалізації лексичного та граматичного матеріалів у різних контекстах) допомагають формувати ЛКК іноземних громадян у процесі навчання української мови.

Метод проектів дозволяє тим, хто навчається, стати активним учасником діалогу культур на основі отриманих на практиці соціокультурних та лінгвокраїнознавчих знань, що формує у студентів здатність та готовність здійснювати міжкультурну взаємодію з носіями іншомовної культури. Робота над проектом може відбуватися в індивідуальній чи груповій формах. Персональні проекти зорієнтовані на самостійну діяльність студентів. Їхня перевага полягає у формуванні дослідницьких та презентаційних умінь. Групова форма проведення проектної роботи спрямована на розвиток навичок співпраці та спонукає до творчого пошуку. Результати роботи над проектом можуть бути представлені у вигляді відеопрезентацій, стіннівок, плакатів тощо. Роль викладача у процесі проектної діяльності більшою мірою координаторська, консультативна [8]. З метою формування ЛКК іноземних студентів вважаємо за доцільне використовувати у процесі навчання української мови такі телекомунікаційні проекти: 1) мовні; 2) культурологічні; 3) ігрові. Вказані види проектів передбачають:

1) оволодіння мовним матеріалом, формування мовних навичок та вмінь; навчання мовних особливостей, мовних реалій (неологізмів, фразеологізмів, приказок);

2) вивчення історії країни, міста; географії країни; традицій і побуту народу; ознайомлення з творами мистецтва, літератури, з культурою країни, мова якої вивчається;

3) виконання студентами соціальних ролей; моделювання професійних ситуацій, вивчення літературних творів у ігрових ситуаціях, кліше, діалогів, описів, міркувань та ін.

Сучасні інформаційні технології значно розширюють діапазон можливостей для вивчення й навчання української мови як іноземної мови. Використання мультимедійних засобів робить презентацію матеріалу (у тому числі країнознавчого) більш ефективною. Інтерактивні завдання й навчальні програми сприяють розвитку навичок з усіх видів мовленнєвої діяльності. У процесі формування ЛКК іноземних студентів мультимедійні засоби набувають особливого значення, оскільки часто дозволяють візуалізувати країнознавчу інформацію через імітацію процесів.

Варто зазначити про роль електронних підручників у навчальному процесі. Для самостійного вдосконалення під час навчання мови використання таких підручників є актуальним і ефективним, оскільки інформація безперервно оновлюється. За допомогою електронних словників активізується вивчення лексики, тренуються мовні моделі.

Науковці [1] звертають увагу на потенційні проблеми у процесі навчання мови з використанням мультимедіа. Тому під час підготовки фільму варто ретельно добирати матеріал та спосіб його презентації. Необхідно пам'ятати, що короткі сюжети і презентації (до 5 хв.) містять необхідний обсяг інформації.

Варто зауважити, що використання мультимедійних технологій не гарантує високий результат, оскільки ефективність будь-яких технологій залежить від знань та вмінь викладача їх використовувати для досягнення поставленої мети. Тобто комп'ютер є лише засобом, який розширює можливості викладача.

Одним із ефективних способів навчання міжкультурної комунікації є використання автентичних матеріалів різного характеру: аудіо-, відеозаписи, відеофільми, автентичні тексти. Використання на заняттях автентичного текстового матеріалу знайомить студентів із особливостями менталітету країни, мова якої вивчається, культурою носіїв мови, життям соціуму. Труднощі виникають із використанням автентичних матеріалів на початковому та середньому етапах навчання мови через велику кількість лексичних, граматичних і фонетичних перешкод. Проте на основному етапі студенти матимуть достатній запас знань з усіх аспектів мови та будуть готові до продуктивної роботи з такими матеріалами. Добираючи автентичні тексти, варто дотримуватися принципу «від легкого до складного». Це особисті листи, анекдоти, статті, уривки зі щоденників, реклама, кулінарні рецепти, казки, інтерв'ю, науково-популярні та країнознавчі тексти. Жанрово-композиційне розмаїття дозволяє познайомити студентів з мовленнєвими кліше, фразеологією, лексикою, пов'язаною з найрізноманітнішими сферами життя.

Великого значення під час навчання іноземної мови дослідники надають газетним та журнальним статтям, які використовуються на старших курсах. Робота з публіцистичними матеріалами потребує знань реалій країни, мова якої вивчається, її культури, способу життя. Також вагомий внесок мають автентичні відеофільми, які добираються таким чином, щоб сюжет викликав інтерес у студентів та стимулював мовленнєву активність. Після перегляду таких фільмів виконуються завдання на зразок: передбачення, «зіпсований телефон», відновлення діалогу. Тренувальні вправи закріплюють мовленнєві зразки, фонетичний, лексичний і граматичний матеріал, країнознавчу інформацію. З огляду на це, такий вид роботи сприяє успішному формуванню лінгвокраїнознавчої компетентності студентів-іноземців під час навчання української мови. Безсумнівно, найновітнішим та найбільш ефективним засобом для формування ЛКК є мережа Інтернет. Спектр послуг, які вона надає, необмежений. Інформаційні ресурси дають можливість використовувати цікаві країнознавчі матеріали. Позитивним вважаємо те, що користування мережею можливе як у межах аудиторних годин, так і під час самостійної роботи, що дозволяє почерпнути максимальну кількість інформації.

У практиці навчання іноземної мови з метою формування ЛКК широкого вжитку набуває перегляд новин іноземною мовою. Так, наприклад, на базі Черкаського державного технологічного університету під час навчання німецької мови створена методика перегляду німецького телеканалу «Deutsche Welle». Німецька хвиля транслює радіо- й телепередачі, а також має Інтернет-пропозиції тридцятьма мовами, зокрема й українською. Зазначена методика є ефективною навіть у роботі зі «слабкою» аудиторією. Трансляція матеріалів з історії, економіки, політики забезпечує результативне співвивчення мови й культури.

Навчання української мови іноземних студентів на території України відбувається в умовах україномовного середовища. Проте, з огляду на особливості національного характеру, навіть перебуваючи серед носіїв мови, більшість студентів-іноземців важко вступає у мовну комунікацію. Застосування мови масової інформації не потребує долання суб'єктивних психологічних бар'єрів, а Інтернет-ресурси чи телебачення цілком доступні для кожного студента. Робота з використанням ЗМІ для навчання української мови починається з підготовчого відділення. Це, зазвичай, бесіди на тему погоди в рідній країні та в Україні. Наступним етапом є обговорення новин рідної країни та України. Коментування новин рідної країни студента українською мовою дозволяють створити реальну ситуацію спілкування. На наступних етапах навчання додається перегляд спортивних програм, документальних та художніх фільмів, розважальних програм. Такий вид роботи дозволяє студентам засвоювати правильну вимову, інтонацію, необхідні для спілкування кліше, значно розширює ЛКК студентів.

Зважаючи на те, що невід'ємною частиною повсякденного життя стали мобільні телефони, пропонуємо використовувати їх як один із засобів навчання мови. Телефон дає швидкий доступ до соціальних мереж, які дуже популярні серед молоді. Ведення блогів – одна з найбільш креативних форм використання мобільних телефонів у якості інструменту для вивчення мови. На веб-сайтах розміщуються записи, статті або інші форми подання інформації, що регулярно додаються. Такий мережевий журнал подій дає доступ до інформації різного характеру, у тому числі й лінгвокраїнознавчої.

Ретельно дібрані технології навчання у грі позитивно впливають на процес засвоєння іншомовної інформації та на позитивну мотивацію навчання. Умови гри, відмінні від традиційного навчання, надають учасникам можливість для вільного розгортання власної інтелектуальної діяльності в межах правил, передбачених грою. Викладач у процесі такої діяльності студентів виступає координатором. Найпоширенішими вважаються стимуляційні або імітаційні та рольові ігри. У процесі формування ЛКК іноземних студентів під час навчання української мови ефективною вважаємо запропоновану науковцем М. Васильковою імітаційну гру, яка є умовним відтворенням її учасниками реальної комунікації з представниками інших культур. Застосування таких імітаційних ігор сприяє підвищенню якості навчання, мотивації вивчення предмета, активізує студентів у процесі засвоєння мови, спонукає їх до розширення й поглиблення знань щодо нової, іншої, культури, що є запорукою професійного росту в сучасному полікультурному соціумі [3, с. 146].

А. Коцаренко зазначає про деякі методики, які є популярними і дають значні результати у формуванні низки компетентностей студентів, у тому числі й лінгвокраїнознавчої [4, с. 338]. Серед елементів заняття вдалими науковець вважає такі ігрові форми навчання: Domino, Quartett, Kuckucksei («яйце зозулі»), Wort-/Silbenrätsel/Wortschlangen (складання слів зі складів та окремих слів), Konsonantenspiel (гра з приголосними), Spiel der Höflichkeiten («гра у ввічливість»).

Із-поміж фронтальних технологій вдалими, на нашу думку, є Brainstorming («мозковий штурм»), Diskussion (дискусія), Heißer Stuhl («гарячий стілець»), Kartenabfrage (опитування за картками), Kopfstand («стійка на голові»), Kugellager («кульки»), Marktplatz («ринкова площа»), Mindmapping (інтелект-картки, або ментальні карти), Pro- und Kontra («за і проти»).

Використання ментальних карт, вважаємо, – один із найбільш ефективних способів упровадження інноваційних технологій під час навчання української мови як іноземної. Такий спосіб обробки інформації передбачає створення асоціацій та ієрархію понять, що сприяє запам'ятовуванню великого обсягу інформації, допомагає у проведенні мозкового штурму та розробці складних проектів, презентацій. Створюючи ментальні карти, людина уявляє інформацію у вигляді, найбільш природному для сприйняття мозком, який здатний, відштовхнувшись від якоїсь однієї ідеї, розвивати все нові й нові асоціації до нескінченності.

Однією з найбільш новаторських методик вважається так зване «сценічне навчання» (Szenisches Lernen), або Zeitungstheater («газетний театр»), де розроблені своєрідні техніки читання, пантомімічні вистави та інсценування подій, викладених у пресі [4]. За такою методикою, знання не можуть передаватися від одного учасника спілкування до іншого. Засвоєння знань повинне відбуватися шляхом їхнього відтворення кожною людиною особисто, дещо змінюючи свідомість. Навчання лінгвокраїнознавчого матеріалу відбувається шляхом роботи з текстами країнознавчого змісту. На нашу думку, використання методики «сценічного навчання» є продуктивним у процесі формування лінгвокраїнознавчої компетентності іноземних студентів під час навчання української мови. Інсценування народних свят, обрядів, звичаїв українського народу сприяє ефективному засвоєнню важливої країнознавчої інформації.

Розвиткові практичного мислення сприяють дискусії. Методи «займи позицію», «зміни позицію», «дискусія», «нескінченний ланцюжок» дозволяють студентам обрати власну позицію, сприяють формуванню навичок відстоювати власну позицію.

Таким чином, розглянуті вище наукові студії дають нам підстави стверджувати, що застосування інноваційних технологій у процесі навчання української мови як іноземної сприяє формуванню та розвитку якісної лінгвокраїнознавчої компетентності студентів, підвищує їхню мотивацію та дозволяє на практиці досягати цілей, визначених державним стандартом і концепцією навчання іноземної мови. Аналізуючи численні роботи науковців, ми дійшли висновку, що використання новітніх технологій у роботі зі студентами-іноземцями робить процес навчання більш творчим та цікавим, а також забезпечує набуття вмінь і навичок, які сприяють повноцінному спілкуванню українською мовою та адаптації в іншомовному для іноземців середовищі.

Список використаних джерел:

1. Бимурзина И. В. Инновационные технологии: развитие коммуникативной компетенции иностранных студентов в преподавании русского языка как иностранного / И. В. Бимурзина // Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin). – 2013. – Вып. 13. – С. 39-42.
2. Валяев Д. Б. Творческий подход к формированию лингвистических компетентностей учащихся: Интернет-журнал «Эйдос»/ Д. Б. Валяев. – 2011. – № 11. // [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://eidos.ru/journal/2011/1130-05.htm>.
3. Василькова М. В. Использование инновационных форм и методов обучения в ВУЗе (на примере иностранного языка) / М. В. Василькова // Интеракт. иннов. методы обучения студ. иностран. язык.: материалы междунар. науч.-практ. конф., провод. в рамках Программы ТЕМПУС IV, 6-8 октября 2010 г. – Витебск, 2010. – С. 145–153.
4. Коцаренко А. М. Новые методики формирования лингвистической, межкультурной и социальной компетенций в обучении иностранным языкам / А. М. Коцаренко // Управление в социальных и экономических системах: материалы XX международной научно-практической конференции, 20 мая 2011 г. – Минск, 2011. – С. 337–338.
5. Криворучко Н. І. Інноваційні педагогічні технології під час професійної підготовки майбутніх фахівців // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org/krivoruchko-ni-krivoruchko-ki-innovatsiyni-pedagogichni-tehnologiyi-pid-chas-profesiynoyi-pidgotovki-maybutnih-fahivtsiv>.
6. Морозова О. Н. Развитие лингвострановедческой компетенции в процессе подготовки специалистов с дополнительной квалификацией «Переводчик в сфере профессиональной коммуникации» / О. Н. Морозова, С. Э. Носкова // Мир лингвистики и коммуникации. Материалы и сообщения проблемы образования в вузе и в школе. – 2008. – № 2. // [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://tverlingua.ru/archive/011/4_2_11.htm.
7. Пассов Е. И. Концепция коммуникативного иноязычного образования: методическое пособие для русистов / Е. И. Пассов – М., 2007. – 200 с.
8. Пономарьова О. І. Інноваційні технології формування іншомовної професійної компетенції / О. І. Пономарьова, А. В. Ковальова // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – 2013. – Вып. 23. – С. 71–79.

References:

1. Bimurzina, I. V. (2013), *Innovation technologies: development of communicative competence foreign students in teaching russian language as foreign*, TSPU Bulletin, Vol. 13, pp. 39-42.
2. Valiaev, D. B. (2011), *Creative approach to forming linguistic competence of students*, Journal of Computer – Eidos, No. 11. Available at: <http://eidos.ru/journal/2011/1130-05.htm>.
3. Vasilkova, M. V. (2010), *Using of innovation forms and methods in studying at university (an example of foreign language)*, Interact. innov. technique of teaching students foreign languages: mat. of interna. theoret. and pract. conf., which take place in the TEMPUS IV Progr., on Oct., 2010, pp. 145–153.
4. Kotsarenko, A. M. (2011), *New technique of forming linguistic, cross-cultural and social competence in teaching of foreign languages*, Management in social and economic systems: materials of XX international theoretical and practical conference, on 20 may 2011, pp. 337–338.
5. Krivoruchko, N. I. and Krivoruchko, K. I. (2012), *Innovation pedagogical technique during professional training prospective specialists*, Available at: <http://intkonf.org/krivoruchko-ni-krivoruchko-ki-innovatsiyni-pedagogichni-tehnologiyi-pid-chas-profesiynoyi-pidgotovki-maybutnih-fahivtsiv>.
6. Morozova, O. N. and Noskova, S. E. (2008), *Development of linguistic-cultural competence into the process of training specialists with supplementary qualification. Translator in the scope of professional communication*, The world of linguistic and communication. Materials and notifications of problem of education in university and school, available at: http://tverlingua.ru/archive/011/4_2_11.htm.
7. Passov, E. I. (2007), *Conception of communicative foreign education: systematic guide for expert in Russian language and literature*, Moscow, 200 p.
8. Ponomarova, O. I. and Kovalova, A. V. (2013), *Innovation technique of forming foreign professional competence*, Teaching languages in institutes of higher education at present stage. Interdisciplinary communications. Scientific research. Experience Search, Vol. 23, pp. 71–79.